

Εκταση: **4.167** τ. χλμ. Ακτογραμμή: **677,8** τ. χλμ. Κάτοικοι: **218.080**

Ο νομός Εύβοιας περιλαμβάνει τα νησιά Εύβοια, Σκύρο και τις νησίδες Ποντικονήσι, Στρογγύλη, Μονολιά καθώς και άλλες μικρότερες. Είναι μετά τη Κρήτη το δεύτερο σε έκταση νησί της Ελλάδας.

Εκτείνεται σε μικρή απόσταση από τα παράλια της ανατολικής Στερεάς, από τον Μαλιακό κόλπο ως το Σούνιο. Στα βορειοδυτικά βρέχεται από τον δίαυλο του Ωρεού, που τη χωρίζει από τη Φθιώτιδα και τη Μαγνησία και νοτιοανατολικά και νότια από τον Ευβοϊκό κόλπο που βρίσκεται ανάμεσα στην Εύβοια και τις Φθιώτιδα, Βοιωτία και Αττική. Ο γνωστός για τις τρικυμίες του πορθμός του Κάβο ντ' Όρο τη χωρίζει στα νοτιοανατολικά από την Άνδρο. Το νησί είναι στενόμακρο με μήκος περίπου 180 χιλιομέτρων και πλάτος 8 - 50 χιλιόμετρα. Το στενότερο τμήμα του Ευβοϊκού είναι ο Εύριπος (πλάτους 40 μ.), όπου έχει κατασκευαστεί η γέφυρα που ενώνει το νησί με τη Στερεά.

Οι ακτές της Εύβοιας έχουν συνολικό μήκος 677,8 χλμ. Είναι πολυσχιδείς, με βαθείς κολπίσκους και όρμους στο δυτικό τμήμα που βρέχεται από τον Ευβοϊκό. Γίνονται απότομες και αλιμένες στο ανατολικό τμήμα που βρέχεται από το Αιγαίο πέλαγος. Οι περισσότερες νησίδες βρίσκονται στον Νότιο Ευβοϊκό, απέναντι από την Αττική. Είναι το Μαντήλι (αρχαία Μυρτώ), οι Πεταλιοί, το Άκιο, το Ελάφι, τα Στύρα, η Καβαλιανή, το Πορτομπούφαλο, το Φιδονήσι, η Πεζόνησος, η Αγία Τριάδα, το Ασπρονήσι. Οι Λιχάδες ή Λιχαδιονήσια βρίσκονται απέναντι στο Κήναιο, το Ποντικονήσι κοντά στο Αρτεμίσιο, τα Λευκονήσια απέναντι στο ακρωτήριο Λευκό και η Πρασούδα ανοιχτά της Κύμης.

Η Εύβοια είναι τμήμα της Στερεάς Ελλάδας. Αποσχίσθηκε από το έδαφος μετά από διαρρήξεις και κατακρημνίσεις. Το έδαφος της αποτελείται από σχιστόλιθους, ασβεστόλιθους και πετρώματα όλων των γεωλογικών διαπλάσεων. Περιέχει αξιόλογο ορυκτό πλούτο: λιγνίτη στο Αλιβέρι, στην Κύμη, στα Ψαχνά και στην περιοχή των Ωρεών, πράσινα μάρμαρα στο όρος Όχη και στα Στύρα της Καρυστίας, λευκόλιθο στο Μαντούδι, στο Πήλι και στις περιοχές της Χαλκίδας και της Λίμνης, κι ακόμα μεταλλεύματα χρωμίου, μολύβδου και σιδήρου.

Το έδαφος της είναι εξαιρετικά εύφορο και στο μεγαλύτερο τμήμα του πεδινό και ημιορεινό. Παράγει ποικιλία προϊόντων, τα σπουδαιότερα από τα οποία είναι σιτηρά,

σταφύλια, ελιές και κηπευτικά. Τα δάση της που καλύπτουν πολύ μεγάλη έκταση προμηθεύουν άφθονη ξυλεία και ρητίνη. Έχει ανεπτυγμένη κτηνοτροφία και αλιεία. Αξιόλογη πηγή πλούτου είναι επίσης και οι ιαματικές πηγές της με σημαντικότερες αυτές της Αιδηψού.

Το βορειότερο τμήμα της Εύβοιας είναι λοφώδες και παρουσιάζει πολλές αναλογίες με την απέναντι Λοκρίδα. Η κοιλάδα του Ξεριά ή Κάλλαντος καταλήγει βόρεια στο Αρτεμίσιο και κλείνεται νότια από τα όρη Ξηρό και Τελέθριο.

Το όρος Κανδήλι κατά μήκος του Ευβοϊκού κόλπου (ψηλότερη κορυφή το Κουρούπλι ή Κούρβελο, 1.225 μ.) και οι βορειοδυτικές προεκτάσεις της Δίρφης δεν αφήνουν περιθώρια για μεγάλα λεκανοπέδια.

Στην κεντρική Εύβοια σχηματίζονται δύο μεγάλες πεδιάδες, της Κύμης και της Χαλκίδας που διασχίζεται από τον ποταμό Λήλαντα ή Ξεριά. Το λεκανοπέδιο της Χαλκίδας, το Ληλάντιο Πεδίο, αποτέλεσε την κοιτίδα του πολιτισμού της Εύβοιας και πεδίο ανταγωνισμού για την Χαλκίδα και την Ερέτρια.

Η Δίρφη (Δίρφος) εκτείνεται σε σχήμα τόξου κατά μήκος των ανατολικών ακτών της κεντρικής Εύβοιας από την περιοχή της Κηρίνου ως την πεδιάδα της Κύμης, όπου στρέφεται δυτικά και σχηματίζει το όρος Όλυμπος (1.171 μ.). Υψηλότερη κορυφή της Δίρφης είναι το Δέλφι (1.734 μ.).

Η Εύβοια έχει εκτεταμένες αμμουδιές και πεντακάθαρες θάλασσες εξαιτίας των παλιρροϊκών ρευμάτων

Ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία υπάρχουν σ' όλο το νησί καθώς κατοικήθηκε από πολύ νωρίς (από την Παλαιολιθική Εποχή). Χαρακτηριστικό της είναι οι μεσαιωνικοί πύργοι, ενώ ανεκτίμητοι θησαυροί είναι τα μοναστήρια με τα περισσότερα να έχουν χτισθεί σε θέσεις αρχαίων ιερών, καθώς και τα μουσεία Χαλκίδας, Ερέτριας, Καρύστου κ.α.

Στην Εύβοια υπάρχουν και σημαντικοί βιότοποι όπως το Μικρό και το Μεγάλο Λιβάρι στην

Ιστιαία και η λίμνη του Δύστου

Το νησί έχει πολύ καλό οδικό δίκτυο. Με την Αθήνα συνδέεται με πυκνές λεωφορειακές γραμμές. Συνδέεται επίσης με τρένο καθώς και με ακτοπλοϊκά, με ταχύπλοα που ξεκινούν από το λιμάνι της Ραφήνας.

Με δηλωθέν εισόδημα 3.228,17 ευρώ ανά κάτοικο το 1999, οι κάτοικοι του νομού πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 234,78 ευρώ. Η Εύβοια είναι πρώτη σε παραγωγή κρέατος και έβδομη σε παραγωγή πατάτας μεταξύ των νομών της χώρας.

Η ιστορία της Εύβοιας

Το από τατο παρελθόν:

Σκαλοπάτι από τη στεριά προς τα νησιά του Αιγαίου, η Εύβοια κατοικήθηκε από την Παλαιολιθική εποχή και ήταν ήδη πυκνοκατοικημένη στη Νεολιθική, στο τέλος της οποίας οι κάτοικοί της είχαν σαφείς προσανατολισμούς προς τη θάλασσα. Η μετάβαση στην εποχή του Χαλκού (Πρωτοελλαδική, 3200 – 2100 π.Χ.) βρήκε τους πληθυσμούς στην πιο μεγάλη άνθισή τους και σε συνεχή σχέση και εμπορική συναλλαγή με τα νησιά του Αιγαίου και τα παράλια της Μ. Ασίας. Η άνθιση αυτή συνεχίστηκε ως τα τέλη της μυκηναϊκής περιόδου.

Ήταν η εποχή που οι Πρωτοέλληνες Αβαντες ξεκίνησαν από την Φωκίδα κι εγκαταστάθηκαν στην Εύβοια με πρώτο αποτέλεσμα το νησί να ονομαστεί Αβαντίς (λεγόταν και Μάκρις αλλά και Δολίχη, από το σχήμα του). Σύμφωνα με τον Όμηρο, μετείχαν στην εκστρατεία στην Τροία (Β 536 κ.ε.):

«Σ' αυτούς που είχαν την Εύβοια, τους γεμάτους ορμή Άβαντες, και την Χαλκίδα και την Ερέτρια και την Ιστιαία με τα πολλά σταφύλια και την παραθαλάσσια Κήρινθο και την αψηλή πόλη του Δίου, και σ' αυτούς που είχαν την Κάρυστο και σε όσους κατοικούσαν τα Στύρα, σ' αυτούς αρχηγός ήταν ο Ελαφήνορας, ο ακόλουθος του Άρη, ο γιος του Χαλκώδοντα, ο αρχηγός στους γενναίους Άβαντες. Αυτόν τον ακολουθούσαν οι ορμητικοί Άβαντες, που είχαν μακριά μαλλιά από πίσω μόνο ° πολεμιστές που με τα κοντάρια τους που πρόβαλλαν λαχταρούσαν να σπάσουν τους θώρακες γύρω από τα στήθη των εχθρών ° μαζί μ' αυτούς ακολουθούσαν σαράντα μαύρα πλοία » (μετάφραση Όλγα Κορνηνού – Κακριδή).

Άβαντες άποικοι από την Εύβοια ίδρυσαν αποικίες στην Ιωνία (Μ. Ασία) και στη Χίο. Κατά τον Πλούταρχο, ήταν πολεμικός λαός κι επειδή προτιμούσαν τις μάχες σώμα με σώμα, ξύριζαν το μπρος μέρος του κεφαλιού για να μην τους πιάνουν οι εχθροί από τα μαλλιά (έτσι εξηγείται και ο ομηρικός προσδιορισμός «όπισθεν κομώντες» (που είχαν μακριά μαλλιά από πίσω μόνο).

Κατά τον Πausανία, όταν οι Άβαντες επέστρεφαν από τον Τρωικό πόλεμο, περιπλανήθηκαν αρκετά ώσπου έφτασαν στη Θεσπρωτία όπου έκτισαν την πόλη Θρόνιο. Είναι η εποχή κατά την οποία το νησί δέχτηκε πλήθος Ιώνων με αποτέλεσμα στο εξής να λογίζεται ως περιοχή καθαρά ιωνική. Στις αρχές της 1^{ης} π.Χ. χιλιετίας, οι κάτοικοι ήταν προσανατολισμένοι στην Αττική αλλά είχαν στενές σχέσεις με τις Κυκλάδες και με τη Θεσσαλία.

Ως τα τέλη του Η' π.Χ. αιώνα, στην Εύβοια είχαν αναφανεί οι ισχυρές πόλεις της Χαλκίδας και της Ερέτριας που αρχικά συνεργάζονταν. Απέκτησαν ισχυρά προγεφυρώματα στις Κυκλάδες και μακρινές αποικίες. Κάποια στιγμή, τον επόμενο αιώνα, συγκρούστηκαν για την κατοχή του Ληλάντιου πεδίου, της μικρής πεδιάδας που βρίσκεται ανάμεσα στις δυο πόλεις. Ο πόλεμος πρέπει να πέρασε από διάφορες φάσεις και, με διαλείμματα, να κράτησε αρκετά. Η επικράτεια της Ερέτριας (περίπου το ένα τέταρτο της Εύβοιας) υπολογίζεται ότι αριθμούσε 50.000 κατοίκους. Αγνοούμε πόσους είχε η Χαλκίδα αλλά γνωρίζουμε ότι παρέτασσε περισσότερους πεζούς και λιγότερους καβαλάρηδες από όσους η αντίπαλός της.

Η παράδοση αναφέρει ότι τελικοί νικητές ήταν οι κάτοικοι της Χαλκίδας αλλά αυτό δεν είναι βέβαιο. Οπωσδήποτε, μετά τον πόλεμο, οι δυο πόλεις ξανάρχισαν να ιδρύουν αποικίες στη Χαλκιδική. Και η μεν Χαλκίδα οδηγήθηκε στην παρακμή, η δε Ερέτρια συνέχιζε να ακμάζει.

Συνύπαρξη με τους Αθηναίους:

Στα τέλη του ΣΤ' π.Χ. αιώνα, η νεαρή Αθηναϊκή δημοκρατία έδινε μάχες για την επιβίωση και τη σταθεροποίησή της. Στους αντιπάλους της συγκαταλέγονταν οι Βοιωτοί και οι Χαλκιδείς. Η καθοριστική μάχη έγινε στα 507/6 π.Χ. και οι Αθηναίοι επιβλήθηκαν στους ενωμένους αντιπάλους τους. Άπλωσαν την κυριαρχία τους σε ολόκληρη την Εύβοια.

Τότε, 4.000 Αθηναίοι κληρούχοι μοιράστηκαν τα κτήματα που κατείχαν οι γαιοκτήμονες της Χαλκίδας. Λίγα χρόνια αργότερα, ξέσπασε η Ιωνική επανάσταση. Οι κάτοικοι της Ερέτριας έστειλαν πέντε τριήρεις να βοηθήσουν στην πάλη εναντίον των Περσών. Πλήρωσαν την ενέργειά τους αυτή στα 490 π.Χ., όταν, πριν από τη μάχη του Μαραθώνα, οι Πέρσες κατέστρεψαν την πόλη τους. Η Ερέτρια κράτησε έξι ημέρες κι έπεσε όταν προδόθηκε από τον Εύφορβο τον Αλκιμάχου και τον Φίλαγρο τον Κυνέου. Οι κάτοικοι μεταφέρθηκαν σ' ένα νησί. Μετά τη μάχη του Μαραθώνα, περίπου 780 από αυτούς μεταφέρθηκαν στα Σούσα, μπροστά στον Δαρείο. Ο Μεγάλος Βασιλιάς διέταξε να τους εγκαταστήσουν στα βάθη της Ασίας, στην έρημο Κισσία, σε απόσταση δέκα ημερών από την πρωτεύουσά του. Έζησαν τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής τους ανάμεσα στους εκεί νομάδες.

Στα επόμενα χρόνια, οι κάτοικοι της Εύβοιας προσπάθησαν να αποστατήσουν από τους Αθηναίους. Στα 446 π.Χ., ο Περικλής υπέταξε πάλι το νησί. Η Εύβοια πήρε αττικό χαρακτήρα και παρέμεινε στο εξής στο πλάι της Αθήνας. Όταν, με τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου, η Αθήνα έπαψε πια να είναι κυρίαρχος της Εύβοιας, οι κάτοικοι του νησιού έμειναν πιστοί της φίλοι. Κι όταν δημιουργήθηκε η Β' Αθηναϊκή συμμαχία, έσπευσαν να ενταχθούν σ' αυτήν.

Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.), η Εύβοια υποτάχθηκε στους Μακεδόνες. Στην αρχή της κυριαρχίας τους, οι Ρωμαίοι δημιούργησαν ένα Κοινόν των Ευβοέων αλλά, στα 146 π.Χ., η Εύβοια προσαρτήθηκε στο ρωμαϊκό κράτος, άλλοτε ως τμήμα της επαρχίας Αχαΐας, πιο συχνά ως κομμάτι της επαρχίας Μακεδονίας. Στα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας υπαγόταν στο θέμα της Ελλάδας. Στα χρόνια του Ιουστινιανού, η Χαλκίδα πρέπει να είχε κάποια σημασία ως πόλη, καθώς αναφέρεται ανάμεσα σε εκείνες που απέκτησαν τείχη για να μπορούν να αμύνονται στις βαρβαρικές επιδρομές. Το στενό του Ευρίπου φράχτηκε με επιβλητικό φρούριο. Τον ΙΒ' αιώνα, ο επίσκοπος της Αθήνας, Μιχαήλ Ακομινάτος, θαύμασε τα τείχη της αλλά και τις ομορφιές της, ενώ η Χαλκίδα μπορούσε να συντηρεί πολεμικά πλοία του αυτοκρατορικού στόλου.

Φλαμανδοί, Λομβαρδοί, Βενετσιάνοι:

Το περίφημο έγγραφο διανομής των εδαφών της Βυζαντινής αυτοκρατορίας που συντάχθηκε μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1204), προέβλεπε ότι η Εύβοια θα γινόταν βενετσιάνικη κτήση. Όσο να κινηθούν όμως οι Βενετσιάνοι, κατέλαβε το νησί ο Φλαμανδός Ιάκωβος ντ' Αβέσν (Avesne). Σκοτώθηκε στην πολιορκία της Κορίνθου. Ο Λομβαρδός βασιλιάς της Θεσσαλονίκης, Βονιφάτιος ο Μομφερατικός, μοίρασε το νησί σε τρεις Λομβαρδούς ιππότες από τη Βερόνα. Σύντομα, η Εύβοια έμεινε στα χέρια του ενός από αυτούς.

Ακολούθησαν πόλεμοι ανάμεσα στους Φράγκους, με τη Χαλκίδα να χάνεται και να κυριεύεται πολλές φορές. Η σύρραξη γενικεύτηκε με τους βαρόνους της Βόρειας Ελλάδας κι αυτούς της Εύβοιας να συμμαχούν εναντίον του Γουλιέλμου, πρίγκιπα του Μοριά. Ο Γουλιέλμος βρέθηκε αιχμάλωτος του Μιχαήλ Παλαιολόγου (1259), ο οποίος, ως αυτοκράτορας της Νίκαιας, πήρε την Κωνσταντινούπολη (1261) κι ανασυνέστησε την Βυζαντινή αυτοκρατορία. Η συνθήκη ειρήνης ανάμεσα στον Μιχαήλ Παλαιολόγο και τη Βενετία (1268) έφερε τους Βενετσιάνους να κρατούν τις κτήσεις τους στην Εύβοια και να δεσμεύονται ότι δεν θα βοηθήσουν τους εκεί Λομβαρδούς σε περίπτωση που η αυτοκρατορία θα επιζητούσε την ανάκτηση του νησιού. Οι Βενετσιάνοι παρασπόνδησαν κι εμπόδισαν τους Βυζαντινούς να ανακτήσουν την Χαλκίδα αλλά ήδη είχε προκύψει το ζήτημα με τον Λικάριο.

Ο ωραίος Λικάριος:

Ο Ιταλός ιππότης Λικάριος ζούσε στην Κάρυστο. Ήταν νέος, ωραίος, γενναίος πλην όμως πάμπτωχος. Η βαρόνη Φελίζα ήταν νέα, ωραία, πάμπλουτη και πολύ προχωρημένη για την εποχή της. Αγαπήθηκαν και, παρά τη σε γενιά, περιουσία και χρήμα διαφορά που τους χώριζε, παντρεύτηκαν. Η αριστοκρατία δεν τον ανέχτηκε και του έκλεισε τις πόρτες, καθώς

ο Λικάριος ήταν υποτελής του βαρόνου Γυβέρτου, πρώην δούλος του. Οι δυο ερωτευμένοι αποσύρθηκαν σε μια βραχώδη περιοχή κι έφτιαξαν την ερωτική φωλιά τους: Ένα κάστρο που ονομάστηκε από τους ντόπιους Ανεμοπύλες.

Με ορμητήριο το κάστρο αυτό, ο Λικάριος ξεκίνησε επιδρομές και ληστείες στις γύρω περιοχές των βαρόνων. Οι Λομβαρδοί ήταν αδύνατο να τον σταματήσουν. Κι όπως γίνεται σ' αυτές τις περιπτώσεις, ο Λικάριος γρήγορα έγινε αγαπητός ανάμεσα στους Έλληνες κι απέκτησε φήμη ελευθερωτή, προστάτη των φτωχών και τιμωρού των καταπιεστών ξένων πλούσιων. Και η φήμη του έφτασε ως την Κωνσταντινούπολη. Ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Παλαιολόγος θέλησε να τον γνωρίσει.

Η γνωριμία απέδωσε στον Λικάριο μια καινούρια σύζυγο, πλούσια και αριστοκράτισσα, και βοήθεια σε στρατό και χρήμα. Με ορμητήριο το κάστρο του, ξεκίνησε να κατακτήσει όλη την Εύβοια. Δεν μπόρεσε να πάρει την Χαλκίδα αλλά έφτασε ως τα όριά της, κυριεύσε το κάστρο «τα Φύλλα» κι εγκαταστάθηκε για τα καλά εκεί. Σε κάποια μάχη, αιχμαλώτισε τον δούκα της Αθήνας και τον βαρόνο Γυβέρτο, ένα από τους τρεις κυρίαρχους της Εύβοιας.

Δούκας και βαρόνος έγιναν εξαρτήματα θριάμβου του Λικάριου που τους έσυρε στην Πόλη, όπου τον περίμεναν ο Μιχαήλ Παλαιολόγος και η σύγκλητος. Ο Γυβέρτος έπαθε αποπληξία και πέθανε μόλις είδε τη μεγαλοπρεπή υποδοχή που γινόταν στον πρώην υποτελή του. Ο Λικάριος χρίστηκε μεγάλος κοντόσταβλος (διοικητής σώματος μισθοφόρων). Γύρισε στο κάστρο του, τα Φύλλα, εξελίχθηκε σε κυρίαρχο του μεγαλύτερου μέρους της Εύβοιας, μπήκε επικεφαλής βυζαντινού στόλου, πήρε από τους Φράγκους Σκόπελο, Κύθηρα, Σέριφο, Σίφνο κι άλλα νησιά κι έφτασε να γίνει μέγας δούκας.

Εξαφανίστηκε ξαφνικά κι απρόσμενα όπως ξαφνικά κι απρόσμενα είχε εμφανιστεί. Λίγο καιρό αργότερα, η Εύβοια γινόταν κτήμα των Βενετσιάνων.

Η υποταγή στους Οθωμανούς:

Η Χαλκίδα αποτελούσε βενετσιάνικο οχυρό (Νεγκρεπόντε), όταν τον Ιούνιο του 1470 φάνηκαν τριακόσια τουρκικά πλοία με στρατό εξήντα ως εβδομήντα χιλιάδων ανδρών. Και στην απέναντι στεριά κατέφθασε ο ίδιος ο Μωάμεθ Β' ο Πορθητής, επικεφαλής άλλων (πάνω από 150.000) ανδρών. Η βενετσιάνικη φρουρά και οι ντόπιοι υπερασπιστές δεν ξεπερνούσαν τους 2.500 άνδρες.

Οι συνεχείς τουρκικές έφοδοι κράτησαν 16 με 17 ημέρες. Μπροστά στα τείχη τη Χαλκίδας είχαν σκοτωθεί περίπου 30.000 Οθωμανοί (άλλες πηγές τους ανεβάζουν σε 75.000). Όταν επιτέλους η Χαλκίδα έπεσε, οι Οθωμανοί μπήκαν στην πόλη κι άρχισαν τις σφαγές. Ο σουλτάνος απαιτούσε να μη μείνει ζωντανός ούτε ένας χριστιανός, καθολικός ή ορθόδοξος. Όλοι όσοι ήταν πάνω από οκτώ ετών και πιάστηκαν, τεμαχίστηκαν και ρίχτηκαν στον Εύριπο που από το αίμα τους είχε πάρει κόκκινο χρώμα.

Οι Τούρκοι μετέτρεψαν την Εύβοια σε πασαλίκι κι έμειναν εκεί ως το 1833, όταν το νησί πέρασε στο ελληνικό κράτος με ανταλλαγή: Με βάση το Πρωτόκολλο του Λονδίνου που είχε υπογραφεί από τις 13 Ιουνίου του 1830, οι Τούρκοι κράτησαν με καθεστώς αυτονομίας τη Σάμο και τα Δωδεκάνησα που είχαν απελευθερωθεί και παραχώρησαν την Εύβοια που ακόμα κατείχαν

(Εθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 23.8.2011)